

Oponentský posudek
na disertační práci

Pavel Bureš, Lidská práva v mezinárodním trestním řízení

Už v „Úvodu“ (str. 4-8) autor upřesňuje poněkud povšechný název své práce, a to že se bude zabývat „lidskými právy pouze v řízení před Mezinárodním trestním soudem“, jakkoli s přihlédnutím k trestním tribunálům předcházejícím. Primárním pramenem a také předmětem zkoumání je tedy Římský statut zřizující stálý Mezinárodní trestní soud.

Práce je rozdělena do pěti samostatných částí, z nichž – jak autor sám uvádí - první dvě představují teoretickou základnu pro následné další tři části.

První část nazvaná „Fenomén lidských práv v mezinárodním právu trestním“ je obecným úvodem do vlastní problematiky. Pod odstavcem 1, jenž je označen jako „Lidská práva a mezinárodní právo trestní – základní úvahy“ (str. 9-12), lze se dozvědět, že počátkem *současného* století je mezinárodní právo trestní jedním z odvětví mezinárodního práva veřejného s dynamickým vývojem. Vedle odpovědnosti států za porušení tohoto mezinárodního práva trestního totiž paralelně existuje i odpovědnost individuální (str. 9). Zatímco „mezinárodní právo lidských práv“ je zaměřeno primárně na ochranu jednotlivce před represivním státním aparátem, mezinárodní právo trestní směřuje k potrestání pachatelů činů narušujících sociální pořádek mezinárodního společenství (str. 12). Nebere tudíž v potaz, že mezinárodním právem trestním (*international criminal law*) se též rozumí harmonizované (unifikované) skutkové podstaty trestních činů konvencionálních, např. tzv. *air hijacking conventions*. Není zde dále ani zmínky o existenci kogentní normativity, za jejíž porušení též odpovídají osoby v postavení (i *de facto*) státních orgánů, případně povstaleckého hnutí. Tuto pojmovou kategorii lze sice zdůvodněně odmítnout, nikoliv však ignorovat! Autor tuto pojmovou kategorii ale zná a uvádí ji: „Zásada legality je (...) jednou z lidskoprávních norem, kterou nelze derogovat, a proto je zařazována (...) mezi

mezinárodněprávní normy *ius cogens*“ (str. 36). Byť se dovolává názorové předlohy (Schabas W. A.), sám tento názor rovněž sdílí. Proti tomu lze namítnout, že pouhá nederogovatelnost není ještě důkazem kogentního pravidla; diplomatickou nedotknutelnost nelze také derogovat a není to kogentní kategorie.

Pod odstavcem 2, který nese název „Lidská práva a mezinárodní trestní řízení“ (str. 3-15), řeší mj. i otázku zda se mohou jednotlivci v postavení procesní strany před mezinárodními trestními tribunály domáhat svých procesních práv u orgánů ochrany lidských práv (str. 13) ? Tuto otázku pak vysvětluje, že některá lidskoprávní oprávnění jsou kogentního rázu a tedy obyčejové povahy, mezi něž patří i základní procesní záruky trestního řízení. Tím obyčejová povaha těchto norem by měla zaručovat jejich aplikaci všemi subjekty mezinárodního práva, tedy i mezinárodními organizacemi - případně jejich orgány -, jakými mezinárodní trestní soudy jsou (str. 14). Autor tak pokládá mezinárodní organizace, popř. jiné subjekty (pozn. 30), za subjekty kogentního a tedy obyčejového práva, avšak bez dalšího zdůvodnění, a to jako pouhé ipse dixit. K odstavci 3 s označením „Národní inspirace pro mezinárodní trestní řízení – model akuzační a inkviziční“ (str. 16-19) nemám připomínek.

Část II nese označení „Právo na spravedlivý proces a zásady mezinárodního trestního řízení“ (str. 20-38). Cílem je uvést hlavní procesní prvek, a to kategorii zvanou právo na spravedlivý proces, jakož i příslušné základní zásady. Podle autora formují rámec lidskoprávních ustanovení v procesních pravidlech mezinárodních trestních tribunálů (str. 38). Jde o zásadu presumpce nevinny, jež je vůdčím principem trestního řízení i mezinárodního. Právo být pokládán za nevinného přináležejí každé osobě, dokud není její vina před soudem nad veškerou pochybnost prokázána (str. 23 a 25). Břemeno dokazování viny leží na žalobci a ten musí vinu prokázat, aby soud byl přesvědčen o vině nad veškerou pochybnost (*beyond reasonable doubt*). Zásada *ne bis in idem* chrání před opakováním dřívějšího stíhání pro týž čin, jestliže toto stíhání skončilo pravomocným rozhodnutím soudu. Z obecného konceptu spravedlivého procesu vyplývá pak zásada nezávislosti a nestrannosti soudu, tedy záruka, která se váže k organizaci a složení soudu (str. 33). Konečně zásada legality (*nullum crimen sine lege*) je vůdčím principem i pro mezinárodní právo trestní (str. 36). Nelze však přijmout tvrzení, že „(...)

individuální trestní odpovědnost za mezinárodní zločiny není *novum* (...)“, přičemž se to mj. prokazuje článkem 227 Versailleské mírové smlouvy (str. 36, pozn. 112). Tehdy však šlo o zcela něco jiného, a to o *supreme offence against international morality and the sanctity of treaties*.

Už podle výslovného stanoviska doktoranda (viz výše), jsou zde uvedené následující části jen konkretizací procesních záruk v průběhu jednotlivých fází mezinárodního trestního řízení, zejména pak Mezinárodního trestního soudu. Jde o Část III, zvanou „Lidská práva v průběhu vyšetřování“ (str. 39-64), Část IV, pojmenovanou „Lidská práva osoby obviněné v průběhu hlavního líčení“ (str. 65-97), jakož i Část V, označená „Postavení oběti v mezinárodním trestním řízení“ (str. 98-132). Je to vlastně komentář k příslušným článkům Římského statutu, a to značně podrobný, jakož i velmi pracně připravený. To si zasluhuje ocenění a k obsahu žádné připomínky nemám.

Zato jsem měl připomínky k předchozí partii (viz výše), které teď formuluji jako návrh pro diskusi v souvislosti s obhajobou předkládané disertační práce. Autor (po vzoru některých doktrinárních názorů) zřejmě popírá existenci kogentní normativity obecného mezinárodního práva, za jejíž porušení též odpovídají osoby v postavení (i *de facto*) státních orgánů, případně povstaleckého hnutí. Protože řečenou kategorii nelze ignorovat, je užitečné slyšet důvody, pro které jsou kogentní normy a důsledky jejich porušování v předkládané práci přehlíženy.

Pokud jde o způsob zpracování zvolené problematiky, je na požadované výši. Text je psán „čtivou“ formou, je provázen potřebným poznámkovým aparátem a také hojnou literaturou.

Závěrem chci konstatovat, že doktorand prokázal schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru. Text práce splňuje požadavky standardně kladené na disertace v oboru mezinárodního práva.

V Praze dne 6. června 2011

Čestmír Čepelka